

raad voor cultuur raad voor cultuur raad voor cultuur

R.J. Schimmelpennincklaan 3
postbus 61243
2506 AE Den Haag
telefoon +31(0)70 310 66 86
fax +31(0)70 361 47 27
e-mail cultuur@cultuur.nl
www.cultuur.nl

De Staatssecretaris van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap
mevrouw mr. M.C. van der Laan
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

datum: **15 NOV. 2005**

ons kenmerk: int-2005.02372/2

onderwerp: SICA en strategisch internationaal cultuurbeleid

Geachte mevrouw Van der Laan,

Op 16 juni 2005 bood de Raad u zijn Cultuurnota-advies over de ondersteunende instellingen aan. In dat advies was geen instellingsadvies opgenomen over de Stichting Internationale Culturele Activiteiten (SICA). In afwijking van de algemene beleidslijn in de cultuurnotaprocedure 2005-2008 om ondersteunende instellingen voorlopig slechts voor het jaar 2005 subsidie toe te kennen, was aan de SICA op grond van een afspraak tussen de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Buitenlandse Zaken (BZ) reeds voor de volle periode van vier jaar subsidie toegezegd. De SICA maakte dus materieel geen onderdeel uit van de heroverwegingsronde 2005 die u voor de ondersteunende instellingen in de cultuurnotaprocedure hebt ingelast. Niettemin kwam de SICA ongeveer gelijktijdig met een aangepast beleidsplan. Dit was gebaseerd op een afspraak tussen de SICA en genoemde ministeries om de interim-directeur in staat te stellen een nieuw plan te maken waarin rekening zou worden gehouden met de door de Raad gesignaleerde behoefte aan de ontwikkeling van een strategisch internationaal cultuurbeleid. Intussen hadden beide ministeries in een brief aan de Tweede Kamer over het internationaal cultuurbeleid aangegeven een centrale functie te zien voor de SICA als kennisinstituut voor het internationaal cultuurbeleid en in het bevorderen van de internationale profilering van de Nederlandse cultuur¹. Daarmee sloten zij aan bij de door de Raad eerder uitgesproken opvatting dat er behoefte is aan de ontwikkeling van een strategische dimensie van het internationaal cultuurbeleid².

¹ Brief van het ministerie van OCW aan de Tweede Kamer over het internationaal Cultuurbeleid, d.d. 21 september 2004, Ministerie van OCW.

² Raad voor Cultuur, Advies over het internationaal Cultuurbeleid, juni 2003.

Met deze brief lost de Raad zijn belofte in nader te adviseren over het aangepaste beleidsplan van de SICA. Na een samenvatting van het beleidsplan volgt een commentaar. Omdat hij dat voor de beoordeling van de rol van de SICA in de ten uitvoerlegging van het internationaal cultuurbeleid van belang acht, gaat de Raad nog eens in op het eerder door hem geïntroduceerde onderscheid tussen praktisch en strategisch cultuurbeleid en geeft hij aan hoe hij de rol van de overheid en die van de uitvoeringsorganisaties ziet met betrekking tot het strategisch internationaal cultuurbeleid.

Samenvatting beleidsplan

Voorafgaand aan de presentatie van de missie en het werkplan voor de periode 2005-2008, reflecteert de SICA in het nieuwe beleidsplan op het internationaal cultuurbeleid van Nederland en, in dit verband, op de ondersteuningsstructuur. Het internationaal cultuurbeleid kenmerkt zich volgens de SICA door een benadering die de activiteiten van kunstproducenten volgt en waarin nauwelijks sprake is van regio en coördinatie, en al helemaal niet van bovensectorale coördinatie. Verbinding met politieke/maatschappelijke doelen en met economische activiteiten ontbreekt. Bovendien is het huidige internationaal cultuurbeleid reactief: alleen bij aantoonbare belangstelling van het buitenland worden activiteiten ondersteund. De SICA wijst op het gevaar van zelfgenoegzaamheid, maar ziet tegelijkertijd dat in de culturele sector ook het besef aanwezig is dat te veel versnippering van activiteiten niet leidt tot een 'gericht schot'. Brede, nationale strategische doelstellingen zijn in het internationaal cultuurbeleid haast onvindbaar door de grote diversiteit van actoren in het internationale culturele veld. In dit verband verwijst het beleidsplan naar de beleidsbrief van september 2004 waarin de staatssecretaris voor Cultuur en de staatssecretaris voor Europese Zaken pleiten voor meer scherpheid (focus), verbinding (doelgerichte samenwerking) en verbreding (aansluiting op andere beleidsterreinen) van het internationaal cultuurbeleid.

De ondersteuningsstructuur voor het internationaal cultuurbeleid wordt, aldus het beleidsplan, gevormd door de fondsen en sectorinstellingen met een internationale functie en de SICA samen. Zij onderhouden een relatie met zowel de departementen, die zorgen voor beleidsmatige aansturing en financiering en als opdrachtgever fungeren, als met de Nederlandse diplomatieke posten die bij de uitvoering van het internationaal cultuurbeleid betrokken zijn. De SICA vindt in het beleid van de overheid geen aanwijzing dat de - historisch gegroeide - sectorale infrastructuur voor het internationaal cultuurbeleid veranderingen zal ondergaan naar het voorbeeld van culturele instituten in het buitenland. Volgens de organisatie is dit beleid juist gericht op versterking en concentratie van de sectorale ondersteuningsstructuur. Daaruit moet dan meer winst gehaald kunnen worden door versterking van de bovensectorale samenwerking. De SICA ziet hierin een belangrijke rol voor zichzelf als beleidsvoorbereidend en -uitvoerend ten behoeve van bovensectorale initiatieven, adviezen en projecten die samen met de fondsen en sectorinstituten worden ontwikkeld.

De SICA schetst in het plan activiteiten die de organisatie, samen met enkele fondsen, heeft ondernomen om vat te krijgen op de strategische dimensie van het internationaal cultuurbeleid, waaronder de publicatie van een essaybundel en de organisatie van een werkconferentie over voor het internationaal cultuurbeleid relevante thema's. Beide genoemde activiteiten leiden tot een agenda voor een strategisch internationaal cultuurbeleid, geordend naar vier thema's: Culturele Profilering, Cultuur en Economie, Internationale Reflectie en Cultuur en Politiek. Ter bevordering van *internationale culturele profilering* zal de instelling zich wijden aan de inventarisatie van statelijke manifestaties met het oogmerk te bevorderen dat beslissingen over een Nederlandse inbreng tijdig kunnen worden genomen. Zij zal alle activiteiten coördineren die noodzakelijk zijn voor een goede samenwerking tussen de bij dergelijke manifestaties betrokken instellingen. Ook zal zij naast de gebruikelijke manifestaties bijzondere gelegenheden in kaart brengen die een unieke kans bieden tot profilering van Nederland in het buitenland. Afstemming van de plannen van de versterkte posten in het buitenland met die van de sectorinstituten in Nederland krijgt aandacht, evenals de uitwisseling van informatie en de samenwerking met de belangrijkste organisaties op het terrein van Holland Promotie.

In het kader van *internationale reflectie* zal de SICA samen met de fondsen en sectorinstituten een voorstel ontwikkelen om de bestaande bezoekersprogramma's ook te benutten voor een vorm van georganiseerd kritisch commentaar vanuit het buitenland op de Nederlandse cultuur. Daarnaast zet de SICA zich in om het aantrekken van buitenlands talent zeker te stellen door onder meer met de betrokken ministeries na te gaan hoe procedures voor visa en tewerkstellingsvergunningen vereenvoudigd kunnen worden.

Onder de noemer *cultuur en politiek* worden activiteiten gepland ter intensivering van de culturele samenwerking met Europa, de islamlanden en China. Voor wat betreft Europa zal het Europees Cultureel ContactPunt (CCP) beter binnen de organisatie worden geïntegreerd, waarmee extra capaciteit voor dit onderwerp kan worden vrijgemaakt. Met fondsen en ministeries zal worden bekeken in hoeverre de instrumenten van nationaal cultuurbeleid beter kunnen worden afgestemd op de Europese instrumenten. Het 'Europa project' zal met name vanaf 2006 aandacht krijgen.

De SICA streeft er naar door een meer overdachte en intensieve culturele uitwisseling met Marokko en Turkije het debat over de betrokken culturen te verdiepen en te verrijken en daarmee een bijdrage te leveren aan het internationaal gevoerde integratiedebat. Met betrekking tot de samenwerking met China verricht de SICA voorbereidende en uitvoerende taken in de vorm van een inventarisatie van de actuele culturele relaties en ambities, werkbezoeken en ondersteuning van een uit vertegenwoordigers van fondsen en instituten samengesteld projectteam.

Op het vlak van *cultuur en economie* ontwikkelt de SICA samen met fondsen en sectorinstituten plannen voor een beleidsoffensief gericht op de verbetering van de economische positie van de Nederlandse kunst en cultuur.

De SICA handhaaft haar functie als kennisorganisatie, expertisecentrum en serviceorganisatie voor met name bovensectorale aspecten van het internationaal cultuurbeleid en zij wil deze verder ontwikkelen. Daarnaast wil zij zich ontwikkelen tot spil en verbindende factor in nieuwe samenwerkingsverbanden die gericht zijn op het onderkennen en bereiken van gezamenlijke strategische doelen binnen de geldende beleidskaders van het internationaal cultuurbeleid. Zij zal gevraagd of ongevraagd relevante overheden adviseren over mogelijke nieuwe kaders voor het overheidsbeleid. Tevens wil zij functioneren als aanspreekpunt voor de uitvoering van nieuwe of specifieke opdrachten van de overheid. In het werkplan worden deze functies verder geconcretiseerd.

Commentaar

Zoals in de inleiding van dit advies reeds werd opgemerkt maakte de SICA geen onderdeel uit van de heroverwegingsronde 2005 voor de ondersteunende instellingen. Maar omdat de instelling haar aangepast beleidsplan gelijktijdig met de heroverwegingsronde presenteerde, heeft de Raad in zijn paragraaf over Internationaal Cultuurbeleid van het Cultuurnota-advies deel 16³ wel een aantal opmerkingen gemaakt die hij op dat moment relevant achtte met het oog op het waarborgen van een ondersteuningsstructuur ten dienste van de internationalisering van de Nederlandse kunst en cultuur.

De Raad was positief over de verbeterde afstemming tussen de SICA en sectorale instellingen. Hij stelde vast dat op initiatief van de SICA in 2004 een proces in gang is gezet waarbij fondsen, sectorinstellingen en koepelorganisaties gezamenlijk werken aan de formulering van een visie op wat de Nederlandse cultuursector te doen staat om een rol te (blijven) spelen in de internationale context. De Raad concludeerde dat zijn oproep om prioriteit te geven aan de ontwikkeling van een strategische benadering in het internationaal cultuurbeleid door het cultuurveld wordt gedeeld, maar hij miste nog een centrale visie- en strategie-ontwikkeling. Die visie moet naar het oordeel van de Raad in de eerste plaats worden ontwikkeld door de overheid.

Het dominerend credo van een internationaal cultuurbeleid waarin de vraag vanuit het buitenland bepalend is, heeft er in het laatste decennium zowel op overheidsniveau als in de culturele sector toe geleid dat minder aandacht werd besteed aan het ontwikkelen van een visie op de positie van de Nederlandse kunst en cultuur en haar beoefenaars in de internationale context als zodanig en op de vraag welke voorwaarden vervuld dienen te worden om die positie te houden resp. te verbeteren.

Een beoordeling van het beleidsplan van de SICA kan niet losgezien worden van de rol die is weggelegd voor de ministeries van OCW en BZ. Zij zijn in de eerste plaats verantwoordelijk voor beleidsontwikkeling met betrekking tot (belangrijke dossiers van) het internationaal cultuurbeleid. Naar het oordeel van de Raad is de ontwikkeling van een langetermijnvisie voor dit aspect van het cultuurbeleid

³ Spiegel van de Cultuur dl 16, Ondersteunende instellingen, Raad voor Cultuur 2004.

achtergebleven. Hij kan zich niet aan de indruk onttrekken dat dit mede is veroorzaakt door een reeds meer dan drie jaar durend reorganisatieproces waardoor de OCW-directie die eerstverantwoordelijk is voor het internationaal cultuurbeleid niet optimaal heeft kunnen functioneren. Daar komt bij dat met name binnen de directie Kunsten nog onvoldoende plaats is ingeruimd voor internationaliseringsbeleid en de beleidsfocus daar nog sterk nationaal gericht is. Tegenover een in belang steeds toenemende internationale context voor het cultuurbeleid is de positie van het internationaal cultuurbeleid binnen het geheel van het overheidsbeleid hierdoor de laatste jaren verzwakt.

Hoewel in deze situatie sinds kort verandering lijkt te komen, vraagt de Raad niettemin met klem uw bijzondere aandacht voor een betere verankering van het internationaal cultuurbeleid binnen de organisatie van het ministerie. Het is immers eerst en vooral een taak van de overheid zelf om een helder beleidskader voor internationalisering te formuleren aan de hand waarvan organisaties als de SICA, fondsen en sectorinstellingen hun rol kunnen bepalen in de strategieën die nodig zijn voor het zich bewust doen verhouden van de Nederlandse kunst en cultuur tot de internationale context. Scherpe keuzes zijn daarbij nodig vanuit een lange termijn visie op, bijvoorbeeld, de doorwerking van internationale ontwikkelingen op het binnenlands cultuurbeleid, op de Europese dimensie van het cultuurbeleid en de rol van culturele instellingen in het vorm geven van Europa, op het vraagstuk van culturele diversiteit, op het belang van de cultuur als arena van creativiteit en daarmee als bron en motor van de zich mondiaal ontwikkelende kenniseconomie, op de snelle veranderingen in landen als China en het belang daarvan voor de Nederlandse cultuursector, en op de plaats van kunst en cultuur in de relatie tussen de Westerse wereld en de islamlanden. Veel uitwisselingen en samenwerkingsprojecten vinden plaats en kunnen plaats vinden zonder tussenkomst van de overheid, maar juist bij de aangehaalde voorbeelden is een nauwe samenwerking tussen overheid en kunst- en cultuurinstellingen onvermijdelijk, zo niet geboden. Ervaringen en voorstellen vanuit het veld kunnen daarbij als bouwstenen dienen. De Raad stelt vast dat de SICA in haar aangepast beleidsplan een voorschot heeft genomen op de invulling van een langetermijnvisie door vier thema's voor het internationaal cultuurbeleid te formuleren, waaraan zij samen met fondsen en sectorinstellingen in de komende jaren extra aandacht wil besteden. De Raad is positief over dit initiatief: de SICA heeft hiermee concrete onderwerpen benoemd die in zijn ogen richtinggevend kunnen zijn bij de keuzes die in het internationaal cultuurbeleid gemaakt zullen moeten worden.

In de uitwerking van die onderwerpen blijft het beleidsplan echter soms nog te voorzichtig of is het te beperkt. Dat geldt onder meer voor de rol die de SICA voor zichzelf ziet bij het coördineren van de Nederlandse inbreng bij grootschalige statelijke manifestaties, die naar het oordeel van de Raad zich niet zou moeten beperken tot service-taak ten behoeve van de sectorale instellingen, maar ook een inhoudelijk aspect heeft, namelijk het formuleren van de meerwaarde die de samenwerking tussen sectoren bij dergelijke manifestaties zou moeten hebben. Dit inhoudelijke aspect is ook van belang voor de inbreng die de SICA beoogt in haar

contacten met instellingen die zich bewegen op het terrein van de Holland Promotie. Verder is de Raad van oordeel dat in het kader van het thema Cultuur en Economie de SICA haar aandacht niet in de eerste plaats moet laten uitgaan naar de economische positie van de Nederlandse kunst en cultuur, maar naar het toenemend belang van de cultuur voor de economische ontwikkeling, in Nederland en daarbuiten, en de implicaties die dat zou moeten hebben voor het overheidsbeleid, ook in internationale context.

Strategische dimensie van het internationaal cultuurbeleid

In zijn advies over het internationaal cultuurbeleid (2003) maakte de Raad onderscheid tussen twee soorten internationaal cultuurbeleid: een praktisch en een strategisch.

Onder het eerste, het *praktische* internationaal cultuurbeleid, verstaat de Raad het beleid dat is gericht is op de uitwisseling tussen kunstenaars en tussen kunstorganisaties, op de concrete dialoog binnen de internationale kunstwereld, en op de import en export van kunst(producten). Dit praktische beleid moet naar het oordeel van de Raad zo zijn ingericht dat op ieder moment, op iedere plek en in iedere sector zo adequaat mogelijk kan worden gewerkt: snel, efficiënt en zo los mogelijk van de bureaucratie. De verantwoordelijkheid hiervoor kan het beste bij het veld zelf liggen: fondsen, sectorinstituten en koepelorganisaties zouden met elkaar per sector moeten vaststellen waar de draaischijf tussen binnen- en buitenland het beste kan worden gepositioneerd. Regelingen, netwerken en subsidies per sector zijn de reguliere instrumenten in de uitvoering van dit praktische internationaal cultuurbeleid.

Er zijn evenwel ontwikkelingen die vragen om meer algemene en bredere benadering van het internationaal cultuurbeleid. Cultuur en cultuurbeleid zijn ingebed in een bredere context. Globalisering, de ontwikkeling van politiek-economische machtsconcentraties, van kennis- en experience economie, groeiende tegenstellingen tussen culturen en tegelijkertijd groeiende mondialisering van bepaalde cultuuruitingen, betekenisdragende informatiestromen, massacultuur, toenemende migratie en multi-etnisering van samenlevingen over de gehele wereld: al deze zaken vragen de aandacht van de overheid, van lokaal tot internationaal niveau. Verplaatsing van goederen en diensten, van werk en mensen, en van kapitaal zijn van invloed op cultuur, economie en samenleving. Globalisering wordt door velen als bedreiging ervaren, met als gevolg een toenemend beroep op versterking van de individuele of nationale culturele identiteit.

Al deze ontwikkelingen vragen om reflectie op en herformulering van ons cultuurbeleid om te voorkomen dat we ons afsluiten van wat er om ons heen gaande is. De vraag is dan hoe het cultuurbeleid zodanig kan worden ingericht dat politiek, cultuur en economie in samenhang de bouwstenen zijn van een buitenlandbeleid in deze veranderende wereld. Naar het oordeel van de Raad vereist dit een nauwere samenwerking binnen de overheid van alle ministers aan wier beleidsterrein deze ontwikkelingen raken: Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW), Buitenlandse Zaken (BZ), en Economische Zaken (EZ).

Hierin onderscheidt zich de strategische dimensie van de eerder genoemde praktische dimensie van het internationaal cultuurbeleid: enerzijds is het nodig temidden van de bovengenoemde ontwikkelingen duidelijker voor onze cultuur te staan en die ook nadrukkelijk uit te dragen als waarde op zich en als representatief voor onze samenleving met al zijn politieke en economische mogelijkheden. Anderzijds zal een steviger presentatie van onze eigen cultuur het gemakkelijker maken de zo noodzakelijke dialoog met andere culturen aan te gaan en te verdiepen. Vergeleken met het praktisch internationaal cultuurbeleid staat het strategisch internationaal cultuurbeleid dichter bij de overheid. Van de overheid mag een visie op de bovengeschetste ontwikkelingen worden verwacht. Zij kan daarbij de inbreng vragen van haar adviesraden en van het maatschappelijk veld, inclusief de culturele instellingen. Van deze laatste kan worden gevraagd de visie uit te werken in concrete acties. Regie is daarbij onontbeerlijk. Uit de deze zomer verschenen publicatie *All that Dutch*, die op initiatief van een aantal fondsen werd samengesteld en waarin een groot aantal personen aan het woord komt over het internationaal cultuurbeleid, komt naar voren dat de internationale positie van de Nederlandse kunst en cultuur niet sterk is. De SICA speelt een rol in de onderlinge afstemming tussen disciplines en in de coördinatie van bovensectorale internationale activiteiten. Een meer pregnante rol ziet de SICA voor zichzelf in de vormgeving van de strategische dimensie van het internationaal cultuurbeleid, waarbij zij zowel zelfstandig als in samenwerking met de eerder genoemde sectorale organisaties een beleidsvoorbereidende en uitvoerende taak heeft ten behoeve van gezamenlijke bovensectorale initiatieven. Dit roept bij de Raad toch nog een aantal vragen op. Weliswaar heeft hij in het advies over de ondersteunende instellingen⁴ reeds opgemerkt dat met het nieuwe beleidsplan een stap vooruit is gezet wat betreft afstemming tussen de sectorale instellingen en de SICA. Maar het strategisch internationaal cultuurbeleid wordt nog te zeer vereenzelvigd met een bovensectorale samenwerking, die van onderaf wordt vormgegeven, vanuit de deelnemende instellingen. De Raad beschouwt dit eerder als een strategische benadering van het praktisch internationaal cultuurbeleid, terwijl werkelijk strategisch beleid, zoals hierboven werd geschetst, vanuit andere premissen wordt ontwikkeld, waarna de sectoren vervolgens bij de uitvoering ervan worden betrokken. Enerzijds stelt de Raad daarom opnieuw verheugd vast dat de strategische component van het internationaal cultuurbeleid op de kaart is gezet, ook bij de sectorale instellingen, anderzijds moet hij constateren dat de invulling en uitwerking van dit aspect nog in de kinderschoenen staat.

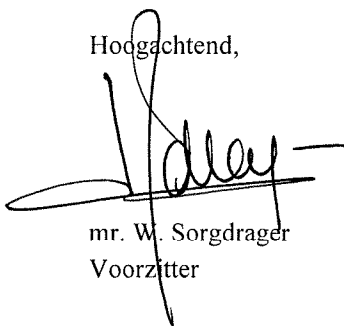
Juist in deze tijd, waarin in ons land het buitenland soms geheel lijkt te verdwijnen en een deprimerende navelstaarderij de overhand dreigt te krijgen, is een nieuwe reflectie op rol, positie, kracht, en het karakter van en de mogelijkheden voor onze cultuur in een internationale context van groot belang. Het opnieuw definiëren hoe we namens en mét onze cultuur in dialoog blijven met andere culturen, in Europa en daarbuiten, is een opgave waarvan het belang niet genoeg kan worden onderstreept.

⁴ Spiegel van de Cultuur, deel 16, pp. 30-31, Raad voor Cultuur, juni 2005.

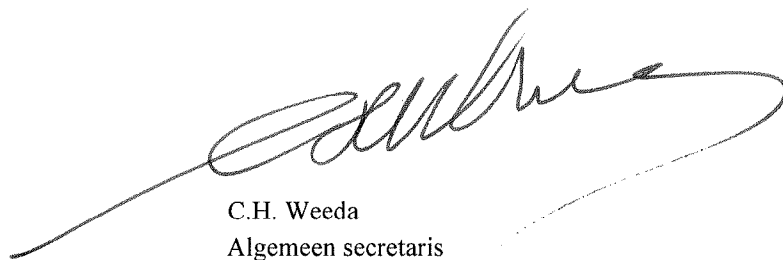
Tot besluit

Het beleidsplan weerspiegelt de overgangspositie waarin de SICA en het internationaal cultuurbeleid zich bevinden. De Raad is in dit verband, behoudens de geplaatste kanttekeningen, positief over de door de SICA benoemde thema's die een strategische aanpak behoeven. Met de gemaakte keuze wordt een aantal van de meest urgente onderwerpen voor het internationaal cultuurbeleid aangepakt, met name op het terrein van de facilitering. Daarnaast is naar het oordeel van de Raad echter een actievere opstelling van de overheid nodig met betrekking tot internationalisering, waarin richtinggevende keuzes worden gemaakt die zowel strategische diepgang als samenhang aan het internationaal cultuurbeleid kunnen geven.

Hoogachtend,

mr. W. Sorgdrager
Voorzitter

C.H. Weeda
Algemeen secretaris

c.c. mr. drs. A. Nicolai, Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken